

Rekommendation om användning av Standard för pensionsprognoser

Pensionsmyndigheten har i samarbete med en arbetsgrupp, bestående av representanter för bland annat Svensk Försäkring, Min Pension och Konsumenternas försäkringsbyrå, tagit fram en Standard för pensionsprognoser (bilaga 1) samt ett bakgrundsmaterial med en fördjupad beskrivning av tankegångarna bakom standarden (bilaga 2).

De medlemsföretag som tillhandahåller självbetjäningssverktyg utformade specifikt för pensionsprognoser rekommenderas att tillämpa framtagna Standard för pensionsprognoser avseende dessa. Information om beräkningsmetoden och eventuella avvikelser från standarden ska finnas lätt tillgänglig för konsumenten i anslutning till prognosen. Denna information ska också kompletteras med förklarande information som belyser att standarden inte beaktar att risknivå och avkastningsmöjligheter skiljer mellan olika bolagsformer, produktformer och placeringsalternativ.

När standarden för pensionsprognoser används ska det tydligt framgå att prognosen är uttryckt i nuvarande pris- och löneläge. Detta för att skapa goda förutsättningar för att förstå den principiella skillnaden mot värden som t.ex. redovisas i värdebesked.

Vidare rekommenderas medlemsföretagen att vid framtagande/uppdatering av andra pensionsprognoser beakta möjligheten att använda Standard för pensionsprognoser.

Rekommendationen om användning av Standard för pensionsprognoser är inte avsedd att användas vid offertliknande situationer, i offerter eller värdebesked.

Rekommendationen träder i kraft den 1 januari 2014. Om ett enskilt medlemsföretag inte implementerat Standard för pensionsprognoser ska det tydligt anges i anslutning till prognosen att företaget ännu inte följer standarden.

Standard för pensionsprognoser

1. Omfattning

Standarden för pensionsprognoser omfattar allmän pension, tjänstepension (både kollektivavtalad och individuell) och privat pension. Standarden är utformad för de pensionsprognoser som presenteras ”färdigberäknade” för den enskilde, dvs. när inga egna antaganden görs.

Standarden avser dels generella faktorer, som pensionsinstitutet inte kan bestämma själv, dels produktspecifika faktorer som bestäms av respektive pensionsinstitut och där faktorns värde är beroende av den enskilda produkten.

När det gäller de produktspecifika faktorerna är utgångspunkten att faktiska värden för den enskilda produkten ska användas om de finns tillgängliga och inte sakliga skäl talar emot. Används inte faktiska värden ska de schabloner som ges av standarden användas.

För de generella faktorerna, där inga faktiska värden finns, ger standarden schabloner.

2. Beskrivning av standard

Standarden utgörs av 10 faktorer som påverkar pensionsprognosen. Nedan beskrivs hur respektive faktor ska hanteras enligt standarden. En motivering och analys av de olika faktorerna, tillsammans med vissa tillämpningsanvisningar, finns i ”Underlag till Standard för pensionsprognoser”.

2.1. Generella faktorer

- Inflation
- Ekonomisk tillväxt
- Framtida inkomst/premier
- Kapitalavkastning under spartid
- Avkastningsskatt
- Presentation

Inflation

Prognosberäkningen ska göras i fasta priser. Den prisnivå som råder då prognosen görs ska användas.

2013-06-04

Ekonomisk tillväxt

Prognosberäkningen ska göras med ett antagande om nolltillväxt.

I detta sammanhang definieras tillväxt som generell inkomstutveckling.

Antagandet om nolltillväxt är inget antagande om det faktiska framtida förhållandet, utan är ett beräkningstekniskt antagande som tillsammans med en beräkning i fasta priser innebär att prognosresultatet anges i dagens pris- och löneläge och blir direkt jämförbart med den nuvarande lönen.

Framtida inkomst/premier

Framtida inkomst i prognosberäkningen ska grundas på den senast kända månadslönen/årslönen/pensionsmedförande lön och vara oförändrad fram till pensionen. I försäkringar som har en avsättning som inte grundas på inkomsten (t.ex. individuella tjänstepensioner och privat pensionssparande) ska antas att den senaste premieinbetalningen fortsätter att betalas in med samma belopp fram till pension. I prognosberäkningen ska inga antaganden om avbrott i pensionssparandet göras. Om en avbrottsituation föreligger vid prognostillfället antas denna situation gälla fram till pensionen.

Med standardens antagande om nolltillväxt och ingen inflation innebär det att inkomsten och en eventuell premieinbetalning i prognosen antas vara oförändrade fram till pension.

Kapitalavkastning under spartid

I prognosberäkningen ska avkastningen på kapital beräknas till 2,1 procent före avgifter och skatt.

Det bakomliggande antagandet är en real kapitalavkastning på 3,9 procent, före avdrag för avkastningsskatt och avgifter. Antagandet bygger på ett grundantagande om en nominell avkastning på 4 procent för långa räntor och 6,5 procent för globala aktier samt en antagen inflation på 2 procent. För att prognosvärdet ska ge en korrekt relation till den nuvarande inkomsten uttrycks avkastningen i prognosen som en "överavkastning", dvs. hur mycket kapitalavkastningen överstiger den generella löneutvecklingen. Med ett antagande om en framtida lönetillväxt i fasta priser på 1,8 procent innebär det att i prognosen används avkastningen ("överavkastningen") 2,1 procent.

Avkastningsskatt

Avkastningsskatt ska i prognosen beräknas till 0,6 procent av pensionskapitalet.

Avkastningsskatten antas vara lika med gällande nivåer vid prognostillfället, i dagsläget 15 procent av statslåneräntan. Statslåneräntan antas vara lika med standardens antagande för den långa räntan, dvs. 4 procent.

Presentation

Om ingen fast pensionsålder finns för aktuell försäkring ska pensionsåldern 65 år användas.

2013-06-04

Prognosbeloppet ska presenteras som livsvarigt eller temporärt uttag beroende på det förvalsalternativ som respektive förmån har. Finns ingen uppgift om förvalsalternativ presenteras ett livsvarigt pensionsbelopp.

Prognosbeloppet ska uttryckas som pension före skatt per månad. Beloppet bör i regel avrundas till närmaste 100-tal kronor.

I presentationen ska viss information till den försäkrade ingå. I direkt anslutning till prognosen ska följande information redovisas:

- *En skrivning som pekar på att det enbart är en prognos som grundar sig på vissa antaganden och där det faktiska värdet på pensionen kan skilja sig från prognosen*
- *Utbetalningstid, livsvarigt eller temporärt, ska anges för beloppen*
- *Det ska anges om faktiska värden eller schabloner har använts för de produktspecifika faktorerna*
- *En uppmaning till dem som är nära pensionen att vända sig till respektive pensionsbolag i de fall prognosen inte bedöms tillräckligt tillförlitlig*

Under rubrik "Så här har vi räknat" anges om beräkningen följer standard och i övrigt de faktorer som ligger till grund för beräkningen.

2.2. Produktspecifika faktorer

För de produktspecifika faktorerna ska faktiska uppgifter användas om sådana finns tillgängliga och inte sakliga skäl talar emot. I annat fall ska standardens schabloner användas.

För allmän pension används de av Pensionsmyndigheten fastställda prognosfaktorerna. Dessa finns tillgängliga på Pensionsmyndighetens hemsida.

De produktspecifika faktorerna är:

- Avgifter
- Efterlevandeskydd och/eller återbetalningsskydd
- Arvsvinster
- Livslängdsantaganden och prognosräntor

Nedan anges de schabloner som ska användas när faktiska produktspecifika faktorer inte används.

Avgifter - schabloner

För administrativa avgifter som tas ut av valcentraler för kollektivavtalad tjänstepension används den faktiska avgiften. För övriga administrativa avgifter och för kapitalförvaltningsavgifter används följande schabloner i de fall faktiska avgifter inte finns tillgängliga.

Allmän pension

Av Pensionsmyndigheten fastställda schablonavgifter för prognosberäkning.

Kollektivavtalad tjänstepension

- *Valcentralsavgift för respektive avtalsområde*

2013-06-04

- *Administrations- och kapitalförvaltningsavgift som motsvarar avgiften i ickevalsalternativen för respektive avtalsområde.*

Individuell tjänstepension och privat pension

<u>Försäkring</u>	<u>Fast avgift, kr</u>	<u>Procent av kapitalet</u>
<i>Trad</i>	<i>100</i>	<i>0,7</i>
<i>Fond</i>	<i>200</i>	<i>1,5</i>
<i>Okänt</i>	<i>150</i>	<i>1,0</i>

Efterlevandeskydd och/eller återbetalningsskydd - schabloner

I prognosberäkningen ska avdrag för premier till förekommande efterlevandeskydd som belastar premien till ålderspension göras och beräkning ska ske utan arvsvinster vid återbetalningsskydd. De förhållanden avseende individens efterlevandeskydd som råder vid prognostillfället antas gälla även fortsättningsvis.

Allmän pension

Inget efterlevandeskydd/återbetalningsskydd.

Kollektivavtalad tjänstepension

Det alternativ som ingår i ickevalslösningen för respektive avtalsområde används.

Individuell tjänstepension och privat pension

Prognosen beräknas med ett antagande om att det finns ett återbetalningsskydd.

Arvsvinster under spartid - schabloner

Allmän pension

*Av Pensionsmyndigheten fastställda arvsvinster för prognosberäkning.
Arvsvinster under utbetalningstid ingår i delningstalen under Pensionsberäkning.*

Kollektivavtalad och individuell tjänstepension samt privat pension

*Arvsvinster beräknas enligt en schablon, med utgångspunkt i de så kallade tryggandegrunderna. Tryggandegrundernas dödlighet med generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal används med ett genomsnitt för män och kvinnor.
Arvsvinster under utbetalningstid ingår i delningstalen under Pensionsberäkning.*

Livslängdsantaganden och prognosräntor - schabloner

Allmän pension

*Av Pensionsmyndigheten fastställda delningstal för prognosberäkning.
Delningstalen bygger på SCB:s prognos för dödlighet samt den i lagen angivna prognosräntan 1,6 procent.*

Kollektivavtalad tjänstepension

Alternativ 1

*För livslängdantaganden används tryggandegrundernas dödlighet där generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal används separat och med ett genomsnitt för män och kvinnor. Hänsyn tas till eventuellt återbetalningsskydd.
Som prognosränta används prognosräntorna för ickevalsalternativen, som de är publicerade på Konsumenternas försäkringsbyrås hemsida. Angiven bruttoränta*

minskas med angivna avgifter för respektive ickevalsalternativ samt med en avkastningsskatt på 0,6 procent.

Individuell tjänstepension och privat pension

För livslängdsantaganden används trygkandegrundernas dödlighet där generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal används separat och med ett genomsnitt för män och kvinnor. Hänsyn tas till eventuellt återbetalningsskydd.

Som prognosränta används 2 procent. Procentsatsen är beräknad som ett genomsnitt av prognosräntorna för ickevalsalternativen efter avgifter och en avkastningsskatt på 0,6 procent.

Pensionsutvecklingsavdelningen

Underlag till Standard för pensionsprognoser

Syftet med "Underlag till Standard för pensionsprognoser" är att ge en beskrivning av bakgrunden till och motiven för de val av alternativ och schabloner som ingår i standarden. Underlaget ska inte betraktas som en ytterligare detaljering av standarden.

1. Varför en prognosstandard

Det övergripande syftet med en standard för pensionsprognoser är att den försäkrade ska få ett så bra och så lika resultat som möjligt oberoende av var prognosen presenteras. Ett annat syfte är att genom en enhetlighet i de antaganden som ligger bakom prognosen och en öppen redovisning av dessa, öka förtroendet för och förståelsen av prognoserna.

Pensionsprognoser används huvudsakligen i två olika sammanhang: dels för att ge en bild av den framtida förväntade pensionen i prognosverktyg av olika slag, dels för att kunna simulera förväntat pensionsutfall under olika förutsättningar.

Pensionsprognosen utgör den kanske viktigaste kommunikationslänken mellan pensionsgivaren och pensionsspararna. För många är en prognos det enda som ger ett begripligt beslutsunderlag i frågor som rör den framtida pensionen. Ofta görs prognoser utan att den som gör prognosen gör några egna antaganden om förutsättningarna. Om då olika prognoser ger vitt skilda resultat minskar förtroendet och prognosen utgör inget användbart beslutsunderlag.

Enhetlighet i beräkningar och presentation bidrar till en tydlig kommunikation kring pensioner och skapar goda förutsättningar för att ge pensionsspararna ett bra underlag för beslut om arbete och sparande. En öppen redovisning av ett dokument som beskriver hur beräkningarna genomförs, vilka antaganden som ligger bakom och motiven för valda beräkningssätt och antaganden bidrar till att öka tilltron till och förtroendet för prognoserna.

För yngre personer är naturligtvis prognosen osäker, men en prognos ska ge en någorlunda rimlig uppfattning om den framtida pensionen för att kunna fungera som en signal och ett beslutsunderlag för ett eventuellt agerande. Agerandet kan bestå i att förändra sin arbetssituation genom att t.ex. gå från deltid till heltid, eller att ta ett beslut om att börja spara privat till pensionen.

För äldre personer, som börjar närma sig pensionen, är prognosen främst ett beslutsunderlag för att bestämma när man ska pensionera sig, men också för att till exempel kunna se effekterna av att gå ner på deltid för att trappa ned successivt. Prognosen ska då kunna ge en tämligen exakt uppgift om pensionens storlek vid olika grader av uttag och vid olika uttagstidpunkter, om dessa infaller under de närmaste åren. Om prognosen inte bedöms ge tillräckligt hög kvalitet i dessa fall bör personen som berörs uppmanas att vända sig till det pensionsbolag som administrerar pensionen för att få en mer korrekt prognos.

2013-06-04

Två utgångspunkter har varit styrande för förslaget till prognosstandard: prognosen ska vara lätt att förstå och kommunicera samtidigt som den ska vara så korrekt beräknad som möjligt.

2. Omfattning

Standarden för pensionsprognoser omfattar allmän pension, tjänstepension (både kollektivavtalad och individuell) och privat pension. Standarden är utformad för att användas i pensionsprognoser som presenteras "färdigberäknade" för den enskilde, dvs. när inga egna antaganden görs.

En egen begäran från individen om att prognosen ska avse en viss särskild tidsperiod för pensionsuttaget (tidpunkt för utbetalningens början och/eller dess duration) bör i detta sammanhang inte betraktas som ett eget antagande. Ett av de vanligaste användningsområdena för ett prognosverktyg är pensionsplanering genom att se på pensionens storlek vid exempelvis olika uttagstidpunkter. För att då kunna fungera som ett beslutsunderlag måste pensionen vid de olika tidpunkterna vara beräknad med samma förutsättningar, dvs. standarden bör följas även vid en ändrad tidpunkt för pensionsuttaget.

Standarden avser det informationsunderlag och de antaganden (i standarden kallat faktorer) som används från nuläget fram till pensionstidpunkten och i vissa fall även efter pensioneringen. En utgångspunkt för standarden är att pensionsprognosen ska svara på frågan:

Om jag fortsätter att arbeta och spara som idag, vilken pension kan jag då förväntas få?

Den generella principen är därför att prognosberäkningen bör utgå från faktiska uppgifter om nuläget och att dessa antas gälla tills vidare. Vid beräkning av pensionsbeloppet i prognosen bör, så långt möjligt, gällande lagar och de avtal som den försäkrade berörs av användas.

Standarden innehåller dels generella faktorer, som pensionsinstitutet inte förfogar över och därför är oberoende av den enskilda produkten, dels produktspecifika faktorer som bestäms av respektive pensionsinstitut och där faktorns värde är beroende av den enskilda produkten.

För de generella faktorerna finns i standarden bara ett alternativ. När det gäller de produktspecifika faktorerna är utgångspunkten för standarden att faktiska värden för den enskilda produkten ska användas. Kan inte faktiska värden användas ger standarden schabloner för de produktspecifika faktorerna. I samband med att prognosen presenteras ska det tydligt framgå om den bygger på faktiska värden eller schabloner.

Standarden omfattar både premiebestämda och förmånsbestämda pensioner. För förmånsbestämda pensioner är det enbart faktorerna *Inflation*, *Ekonomisk tillväxt*, *Framtida inkomst/premier*, *Presentation* som är relevanta.

3. Avgränsningar

2013-06-04

1.4

En av de viktigaste funktionerna i ett prognosverktyg är möjligheten att kunna göra simuleringar av olika tänkta alternativ. Det kan gälla t.ex. ändrade inkomstförhållanden eller placeringsalternativ för pensionskapital. Vid sådana simuleringar måste det vara möjligt att göra egna antaganden för att se vilka effekter ett tänkt framtida scenario har på pensionsutfallet. En prognosstandard ska inte begränsa sådana möjligheter. Däremot kan standarden användas som utgångspunkt för olika simuleringar.

Vid en simulering av olika avkastningsantaganden bör informationen kompletteras med en riskinformation, som belyser risknivån för olika valda placeringsalternativ. En sådan information kräver mer utförliga förklaringar och har för närvarande inte bedömts möjlig att ge i alla de sammanhang som standardprognosen är tänkt att kunna användas.

Det är även möjligt att i samband med att prognosen presenteras informera om osäkerheten i andra antaganden, t.ex. fortsatt intjänande. Det har dock inte bedömts möjligt att standardisera förekomst eller eventuell utformning av sådan information. Standarden omfattar därför inte om, eller hur, sådan eventuell riskinformation ska presenteras.

Storleken på belopp som avser garanterade åtaganden i traditionell försäkring omfattas inte av standarden.

Standarden omfattar inte hur samordning av olika förmånsbestämda pensioner ska hanteras.

4. Faktorer som styr prognosberäkningen

De faktorer som standarden omfattar och som kommer att diskuteras, detaljeras och motiveras i denna bilaga är följande:

Generella faktorer: Standardiserade antaganden – alla prognoser

- Inflation
- Ekonomisk tillväxt
- Framtida inkomst/premier
- Kapitalavkastning under spartid
- Avkastningsskatt
- Presentation

Produktspecifika faktorer: Faktiska data används – schabloner när data inte finns

- Avgifter
- Efterlevandeskydd och/eller återbetalningsskydd
- Arvsvinster
- Livslängdsantaganden och prognosräntor

5. Generella faktorer

2013-06-04

5.1 Inflation och Ekonomisk tillväxt

5.1.1 Inflation och Ekonomisk tillväxt i pensionsprognoser

Tillväxt är, när det gäller pensionsprognoser, i regel liktydigt med utvecklingen av det allmänna löneläget. Tillväxten används i pensionsprognoser huvudsakligen för att, med utgångspunkt av den senaste registrerade inkomsten, beräkna utvecklingen av den enskilda individens inkomst år för år under prognosperioden. Det innebär i nästa steg att det påverkar storleken på de inbetalda avgifterna, eller pensionsrätterna, till både inkomstpensionen och premiepensionen och till tjänstepensionen. För förmånsbestämda pensioner påverkar inkomstutvecklingen det pensionsunderlag som används vid pensionsberäkningen.

Inom det allmänna pensionssystemet används tillväxten också som räntesats inom inkomstpensionssystemet. Det innebär att pensionsbehållningen (ackumulerade pensionsrätter) varje år räknas upp med en ränta som är lika med den antagna tillväxten. Tillväxten, eller utvecklingen av det allmänna löneläget mäts i det allmänna pensionssystemet med inkomstindex, dvs. utvecklingen av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten (inklusive inkomster över intjänandetaket) i Sverige.

I prognosberäkningen måste man ta ställning till om prognosen ska beräknas med reala värden eller med nominella värden, dvs. med antagande om en viss framtida inflation. Valet påverkar också valet av tillväxt och avkastning på fonderat kapital som då måste uttryckas i reala eller nominella tal.

5.1.2 Real beräkningsmodell

I en real beräkningsmodell görs alla beräkningar med fasta priser, dvs. inflationen sätts till noll. Beräkningen kan göras antingen utan tillväxt eller med en viss antagen positiv tillväxt.

Om den reala beräkningen görs utan tillväxt, dvs. prognosen använder en tillväxt på noll procent, anges prognosbeloppet i samma pris- och löneläge som vid prognostillfället. I detta alternativ sker ingen inkomst eller standardökning under tiden fram till pensioneringen. Att tillväxten ska vara noll över en längre tidsperiod är mycket osannolikt. Skälet för att använda detta alternativ är enbart att det ger ett prognosbelopp uttryckt i det nuvarande pris- och löneläget och därmed direkt kan relateras till nuvarande inkomst.

Om den reala beräkningen görs med en positiv tillväxt kommer prognosbeloppet att anges i en tänkt framtida inkomstnivå i fasta priser. D.v.s. beloppet innefattar även den köpkraftsförändring som tillväxten fört med sig. Problemet för individen är att förstå vad beloppet faktiskt innebär. En årlig real tillväxt på 2 % innebär på 30 år en standardökning på drygt 80 %. Prognosbeloppet ska därför jämföras med en lön som också är reallt 80 % högre. En positiv tillväxt innebär att unga personer kommer att få prognoser som indikerar en pension som i fasta priser är lika hög eller högre än deras nuvarande inkomst.

2013-06-04

Förståelsen kan underlättas genom att ange kompensationsgrad eller en beräknad slutlön vid tidpunkten för pensioneringen. Det ger en möjlighet att se relationen mellan inkomst och pension, men fortfarande kan det vara svårt att förstå innebörden. Inkomstnivå bedöms i förhållande till omgivningen snarare än som absolut nivå. Så även om det höga beloppet faktiskt speglar en motsvarande standardhöjning, riskerar en jämförelse av prognosresultatet mot dagens standard vara missledande eftersom jämförelsen snarast borde avse den egna och omgivningens standard om 30 år. Kraven på vad som anses som godtagbar standard eller normal standard höjs i takt med tillväxten. Och eftersom "normalstandarden" om 30 år är okänd så finns det ingenting att jämföra med.

Pensionsmyndigheten har genomfört ett antal fokusgrupptester i samband med det orange kuvertet. I prognosen i det orange kuvertet redovisades tidigare prognosvärden i fasta priser vid 0 och 2 procents real tillväxt. Testerna visade tydligt att de flesta har svårt att förhålla sig till begreppet tillväxt och vad prognosvärdet i tillväxtalternativet faktiskt står för. Dessutom uppfattas ofta tillväxtantagandet i sig som en prognos på framtida tillväxt, vilket medför att realismen i prognosresultatet ifrågasätts.

5.1.3 Nominell beräkningsmodell

I en nominell beräkningsmodell görs ett antagande om en viss framtida inflation. Tillväxten sätts här antingen lika med inflationsantagandet (ingen real tillväxt) eller till ett högre tal (positiv real tillväxt). Resonemanget om tillväxt i den reala beräkningsmodellen är tillämpligt även här. Skillnaden är att prognosresultaten uttrycks inte enbart i ett högre löneläge utan även i ett högre prisläge, vilket gör att det kan vara än svårare för den enskilde att förstå vad beloppet faktiskt står för.

5.1.4 Nominell beräkningsmodell med omräkning

Ett ytterligare alternativ är att använda en nominell beräkningsmodell, men sedan omvandla resultatet av beräkningen till nuvarande pris- och löneläge genom en omräkning av resultatet med förändringen av det nominella tillväxtantagandet under prognosperioden.

5.1.5 Val av beräkningsmodell

Skillnaden mellan de olika beräkningsmodellerna är huvudsakligen att de uttrycker prognosresultatet i olika värde; nuvarande pris- och löneläge, framtida reala löneläge eller framtida nominella löneläge. Utgångspunkten för standarden är att en modell som uttrycker prognosresultatet i nuvarande pris- och löneläge är att föredra, eftersom det är det resultat som är lättast att förstå innebörden av för den enskilde och som inte kräver någon ytterligare information för att kunna tolkas på ett rimligt sätt.

Dock finns det pensionsprodukter, där beräkningsmodellen har betydelse för det faktiska utfallet av prognosen. Det gäller garantipensionen inom den allmänna pensionen, icke indexerade fribrev eller prisindexerade fribrev inom tjänstepensioneringen.

Värdet av sådana fribrev kommer regelmässigt att överskattas vid en real beräkning. De oindexerade fribreven beräknas uppgå till några hundra tusen (osäkra siffror)

2013-06-04

stycken. Genomsnittliga pensionsbelopp från fribreven är inte kända men antas i många fall vara låga.

En annan produkt är prisindexerade fribrev som kommer att bli övervärderade relativt de förmåner vars värde är beroende av inkomsttillväxten. En tredje kategori fribrev är de som inte är garanterade prisindexering men som historiskt ändå som regel prisindexerats.

Garantipensionen inom den allmänna pensionen beräknas utifrån en basnivå som är bestämd som en faktor av prisbasbeloppet. Vid en positiv tillväxt kommer basnivån att bli relativt sett lägre över tid, garantipensionens betydelse kommer att minska och över en längre tidsperiod kommer allt färre med inkomstgrundad pension överhuvudtaget att få något tillskott från garantipensionen. Resultatet blir att det totala pensionsbeloppet kommer att öka långsammare än tillväxttakten, vilket innebär att pensionen i relation till slutlön blir lägre. Om det faktiskt är så att garantipensionsnivåerna kommer att ligga fast över tiden är det korrekt, men ett tänkbart scenario är också att nivåerna kommer att anpassas över tid för att ge en rimlig standard för de sämst ställda pensionärerna. Prognosen ger då en för negativ bild av den framtida pensionen.

Utan tillväxt behåller garantipensionen sitt värde fullt ut över prognosperioden, vilket kan ge en överskattning av den totala pensionen för dem med låg inkomst, eftersom normalfallet är positiv tillväxt med successivt lägre relativt värde på garantipensionen. I likhet med vad som ovan sagts skulle dock garantipensionens prognostiserade storlek utan tillväxt kunna visa sig vara någorlunda korrekt om beloppsgränserna för garantipensionen stegvis ändras av riksdagen så att garantipensionens storlek i förhållande till genomsnittsinkomsten blir mer eller mindre oförändrad.

Den enda modell som hanterar dessa särskilda problem och också uttrycker resultatet i nuvarande pris- och löneläge är den nominella beräkningsmodellen med omräkning. Nackdelen med modellen är att den kräver antaganden om inflation och tillväxt, vilket då blir ytterligare faktorer som måste standardiseras. Modellen innebär också fler beräkningsmoment i själva prognosberäkningen vilket kräver en större kapacitet vid framtagning av stora volymer prognoser för t.ex. årsbesked.

För prognosstandarderna har den reala beräkningsmodellen utan tillväxt valts. Motivet för detta är att den är enkel att förstå och tillämpa, är redan etablerad och ger för de flesta en bra bild av pensionen, eftersom den ger en korrekt relation till den nuvarande lönen.

Den nominella beräkningsmodellen med omräkning kommer dock att utvärderas och kan eventuellt komma att tillämpas i en senare version av prognosstandarderna.

5.1.6 Balansering i den allmänna pensionen

När den automatiska balanseringen inom den allmänna pensionen är aktiverad är det under perioder oklart om och i vilken takt den finansiella balansen återhämtar sig och om och när åter inkomstindexering ska gälla. I prognosberäkningen måste man då ta ställning till om enbart vid prognostillfället kända balanstal och balansindex ska användas som utgångspunkt för prognosen eller om man också ska göra en prognos för en återgång till inkomstindex. Om enbart kända tal används riskerar prognosen att bli för låg för prognoser där pensionstidpunkten ligger efter de år som balanstalet och

2013-06-04

balansindex är känt för. Å andra sidan medför alternativet att en särskild prognos om den ekonomiska utvecklingen måste göras och ingå i prognosen.

I de prognosfaktorer för allmän pension som ingår i standarden används enbart kända värden på balanstal och balansindex. Motivet för det valet är att det dels ansluter till principen att nuvarande situation ska gälla fram till pensionen, dels att en prognos om balanstalens utveckling blir mycket osäker.

5.2 Framtida inkomst/premier

Den framtida inkomsten är den faktor som bestämmer framtida avgifter/premiebetalningar till premiebestämda pensioner, respektive bestämmer pensionsunderlaget för förmånsbestämda pensioner. Därmed är den också avgörande för resultatet av prognosberäkningen. Eftersom den framtida inkomsten är okänd måste ett antagande göras om inkomsten från prognostillfället fram till pensionsavgången.

Antagandet består av två delar: först att bestämma vilken inkomst som ska utgöra utgångsläget och sedan hur denna inkomst ska utvecklas fram till pensionstidpunkten.

5.2.1 Utgångsinkomst

När det gäller utgångsläget finns det i princip två sätt att bestämma detta på. Antingen genom att använda ett genomsnitt av de senaste årens inkomster eller att ta senast kända inkomst.

Motivet för att använda en genomsnittsinkomst är att utjämna tillfälliga förändringar av inkomsten eftersom en förändring för ett enskilt år då inte får fullt genomslag i antagandet om framtida inkomster. Inkomstmåttet är lämpligt att använda om inkomsten för varje år varierar mycket utifrån en fast grundinkomst.

Däremot är metoden olämplig om inkomsten årligen förändras trendmässigt, till exempel en stabil löneinkomst som utvecklas i takt med den allmänna löneutvecklingen. I dessa fall kommer en genomsnittsinkomst regelmässigt att underskatta inkomsten, hur mycket beroende på hur många år genomsnittet omfattar. Generellt kommer detta att innebära att prognosen underskattar inkomsten för majoriteten av de yngre eller medelålders som generellt har ökande realinkomster, medan inkomsten kommer att överskattas för de äldre som generellt har minskande realinkomster.

En annan nackdel med en genomsnittsberäkning är att en stadigvarande förändring av inkomsten på grund av t.ex. löneyft, deltidsarbete eller arbetsbyte kommer med en genomsnittsberäkning inte att få fullt genomslag förrän efter det antal år som genomsnittet grundas på.

Fördelarna med att använda senast kända inkomst som grund för antagen framtida inkomst är att för de flesta med fast arbete är den ett tämligen stabilt och aktuellt värde. Där inkomsten förändras trendmässigt kommer värdet att successivt anpassa sig till den ökande eller minskande inkomsten. En annan fördel är att stadigvarande inkomstförändringar omedelbart kommer att få genomslag i prognosen. Nackdelen

2013-06-04

med att använda senast kända inkomst är förstås att tillfälliga inkomstförändringar får fullt genomslag i prognosen.

Kommunikativt innebär senaste inkomst att inkomsten är bekant för den enskilde och att tillfälliga avsteg från normal inkomst bör vara kända. Att förändringar i inkomsten, även tillfälliga sådana, får fullt genomslag i prognosen kan också bidra till att öka förståelsen av hur pensionssystemet fungerar.

Begreppet senast kända inkomst är inte något entydigt begrepp. Inom allmän pension betyder det den pensionsgrundande inkomsten två år före prognosåret, för tjänstepension kan den pensionsmedförande lönen vara både senaste årsinkomst och en under året genomsnittlig månadsinkomst. Dessutom kan inkomstbegreppet variera mellan olika produkter inom ett och samma avtalsområde. Till exempel kan det för vissa produkter definieras som grundlön utan övertidsersättning, bonus eller liknande medan det för andra produkter kan vara faktiskt utbetald lön.

I vissa pensionsplaner sker inrapportering av inkomst från arbetsgivare på månadsbasis. För att beräkna pensionsgrundande lön i årsbesked används ett genomsnitt av under året inrapporterade månadslöner. För att för att utesluta löner som inte räknas vara bestående för den försäkrade utesluts extremlöner vid exempelvis sjukdom eller bonusutbetalning.

Prognosstandarderna bygger på att prognosen ska utgå från den senast kända inkomsten. Om det faktiska lönebegreppet inte är känt används senast kända fasta månadslön som utgångspunkt för att beräkna framtida inkomster i prognosen.

Observera dock att ovanstående gäller utgångsinkomsten för antagandet om framtida inkomster. Det finns förmånsbestämda pensioner där själva pensionsberäkningen görs genom att beräkna en genomsnittslön för de sista åren före pension. Det finns närmare beskrivet under 6.5.

5.2.2 Inkomstutveckling

För utvecklingen av inkomsten fram till pensioneringen kan fyra olika alternativ övervägas. Det första alternativet är att låta inkomsten följa den allmänna inkomstutvecklingen fram till pensionstillfället, dvs. inkomsten utvecklas varje år i takt med den genomsnittliga inkomstförändringen och individen behåller sin relativa position i inkomsthänseende under hela livet fram till pensioneringen. Detta alternativ ansluter till den utgångspunkt som angivits för prognosstandarderna, nämligen att svara på frågan: vad blir pensionen om den nuvarande situationen gäller fram till pensioneringen.

Det andra alternativet är att inkomsten utvecklas med en viss årlig procentsats som något överstiger den allmänna inkomstutvecklingen. Alternativet innebär att individen kommer att ha en inkomstutveckling som ständigt ligger över genomsnittet, vilket kommer att leda till en överskattning av pensionsbeloppen i prognosen för en stor del av befolkningen. Alternativet bör därför inte användas.

Det tredje alternativet är att låta respektive avtalsområde styra inkomstutvecklingen, dvs. ha en typisk utveckling för privata tjänstemän, arbetare, statsanställda etc. Ett problem med ett sådant alternativ är att gränserna mellan de olika avtalsområdena är

2013-06-04

diffusa och har alltmer suddats ut med åren. Ett annat problem är att många människor byter arbete och avtalsområde både en och flera gånger under livet, vilket skulle innebära olika sätt att beräkna inkomstutvecklingen i prognosen. Det finns också en stor grupp som definitionsmässigt inte kan insorteras i ett specifikt avtalsområde och därmed inte skulle ha en typisk inkomstutveckling. Alternativet skulle innebära stora felkällor för prognosberäkningen och skulle också innebära kommunikativa problem, genom att det skulle vara svårt för individen att förstå på vilka grunder prognosen beräknats. Alternativet bör därför inte användas.

Det fjärde alternativet är att låta inkomsten utvecklas i takt med genomsnittsinkomsten för kohorter. Detta skulle i praktiken innebära att inkomstutvecklingen ligger över genomsnittet i unga år för att stagnera och ligga lägre än genomsnittet från ca 55 år och fram till pensionen.

Anledningen till en lägre genomsnittlig inkomstutveckling under de senare åren i arbetslivet är flera; sämre löneutveckling, minskad arbetstid, ökad sjukfrånvaro, sjukersättning och uttag av tjänstepension eller privat pension. När dessa situationer inträffar kommer prognosen att förändras på grund av den faktiska inkomstförändring som den nya situationen innebär. Det gäller t.ex. vid sjukersättning eller minskad löneinkomst på grund av minskad arbetstid eller uttag av pension. Om prognosen genom kohortinkomster tar hänsyn till ett "genomsnittligt" beteende, innebär det att effekterna i sådana situationer kan fördubblas. Dels genom att utgångsinkomsten för prognosen minskar genom den faktiska händelsen, dels genom att genomsnittseffekten av alla sådana händelser påverkar inkomstutvecklingen fram till pension.

Att använda en avtagande inkomstprofil för en prognos som görs i medelåldern eller senare innebär, jämfört med att använda en rak inkomstprofil (vid en antagen positiv tillväxt), att prognosvärdet blir lägre i absoluta tal. Det lägre absoluta prognosvärdet beror på att med avtagande inkomstprofil utvecklas inkomsten långsammare och ger därmed en lägre livsinkomst. Om man däremot ser på kompensationsgraden innebär det å andra sidan att prognosvärdet blir högre i förhållande till slutlön. Anledningen till det är att värdet av redan intjänad pensionsrätt ökar i takt med genomsnittsinkomsten, alltså i en högre takt än den antagna framtida inkomstökningen för individen. Alternativet är också kommunikativt besvärligt eftersom det är svårt för individen att förstå vilka grunder som prognosen är beräknad på.

För prognosstandarderna har alternativet att låta lönen följa den allmänna löneutvecklingen valts. Med standardens antaganden om fasta priser och nolltillväxt innebär det en oförändrad lön fram till pensionsavgången. Motivet är att resultatet är lätt för mottagaren att tolka och det följer principen att svara på frågan om vad pensionen blir om nuvarande situation gäller fram till pensionen.

5.3 Kapitalavkastning under spartid

I standarden används ett generellt avkastningsantagande, oberoende av vilket tillgångsslag pensionskapitalet är placerat i. En anledning till det är att pensionsprognoserna ska kunna presenteras utan att behöva kompletteras med information om olika nivåer av förväntad avkastning och risk. En annan anledning är att en individs pensionskapital kan vara, och ofta är, placerat i olika tillgångsslag och att detta också varierar över tiden.

2013-06-04

För att nå det gemensamma avkastningsantagandet krävs dels antaganden för respektive tillgångsslag, och dels antaganden om hur pensionskapitalet fördelas på dessa tillgångsslag. Utgångspunkterna för dessa antaganden finns i bilaga 1. När antaganden för avkastning på aktier (6,5 procent) respektive ränta (4,0 procent), kapitalallokeringen mellan dessa (cirka 75 procent aktier respektive 25 procent ränta) räknas ihop blir resultatet ett antagande om en nominell avkastning om 5,9 procent. Som inflationsantagande utgår standarden från Riksbankens inflationsmål om 2 procent. Det ger ett gemensamt reall avkastningsantagande om 3,9 procent.

I de fall en prognos ges för en enskild produkt som inte ingår i en samlad prognos för den totala pensionen, och den faktiska tillgångsfördelningen som individen har är känd, kan denna appliceras på de grundläggande antagandena för aktier (6,5 procent) respektive ränta (4 procent) och den så beräknade avkastningen användas i prognosen.

5.3.1 Begreppet överavkastning

En grundläggande princip i prognosstandarderna är att prognosresultatet ska uttryckas i ett värde som är direkt relaterat till den lön man har idag. Därför beräknas prognosen i fasta priser och med noll procents tillväxt (löneutveckling). Det innebär att lönen i prognosen kommer att vara oförändrad under tiden fram till pension och det innebär också att pensioner som inte påverkas av någon kapitalavkastning (inkomstpension och förmånsbestämda pensioner) också kommer att vara uttryckta i dagens pris- och löneläge. För att få rätt relation mellan pensioner som påverkas av kapitalavkastning och de som inte gör det och mellan pensioner som påverkas av kapitalavkastning och lön så måste de pensioner som påverkas av kapitalavkastning enbart påverkas av den del av avkastningen som överstiger löneutvecklingen.

Eftersom prognosen föreslås beräknas i en ”artificiell miljö” med fasta priser och med noll procents tillväxt (i prognosen detsamma som löneutveckling), medan avkastningsantagandet är uttryckt i en ”reell miljö” med normal inflation och normal löneutveckling, måste avkastningsantagandet i prognosberäkningen uttryckas som en ”överavkastning”, dvs. justeras för en antagen normal löneutveckling för att prognosbeloppet ska få rätt relation till den nuvarande lönen.

Inflationsantagandet sätts naturligt till Riksbankens inflationsmål på 2 procent. Den antagna tillväxten har satts till 1,8 procent reall. Med justering för antagen inflation och tillväxt blir avkastningsantagandet i prognosen 2,1 procent ($5,9 - 2,0 - 1,8$). Underlaget till antagandet om 1,8 procents tillväxt finns i bilaga 2.

5.4 Avkastningsskatt

Gällande skatt, 15 procent på statslåneräntan, antas vara konstant under prognosperioden. Som antagande på statslåneräntan finns i huvudsak två olika alternativ. Det ena är att använda senast fastlagda statslåneräntan för ett år. Standarden måste då ändras varje år. För prognosen innebär det att resultatet kommer att variera över åren beroende på kortsiktiga förändringar av ränteläget. En sådan effekt är inte önskvärd och statslåneräntan antas därför i prognosstandarderna vara densamma som antagandet för långsiktig obligationsränta enligt avkastningsantagandet ovan, det vill säga 4 procent.

2013-06-04

5.5 Presentation

I pensionsprognosen i det orange kuvertet har under alla år sedan 1999 pensionsåldrarna 61, 65 och 70 år använts. År 2006 introducerades andra åldrar för dem som är 60 år och äldre. Beroende på ålder varierar pensionsåldrarna då från 63 år och uppåt. Fr.o.m. 2012 anges också en så kallad årskullsegen pensionsålder i det orange kuvertet. Med det menas den ålder vid vilken en årskull behöver gå i pension för att kompensera för den ökade livslängden.

Motiven för 61, 65, 70 är för 61 år att det är den första möjliga ålder för uttag av ålderspension. 65 år valdes därför att det ansågs som "normal" pensionsålder, eftersom pensionsåldern i det gamla systemet var 65 år. 65 är också den ålder då vissa socialförsäkringar, t.ex. sjuk- och aktivitetsersättning samt arbetslöshetsförsäkringen, upphör och andra som garantipension och BTP tar vid. 70 år valdes för att få en pensionsålder efter 65 som balanserade 61-årsalternativet. Motivet för att ha flera olika pensionsåldrar är att visa pensionsålderns betydelse för pensionens månatliga belopp. Att visa att det lönar sig att arbeta längre och att återstående livslängd vid pensioneringen har stor betydelse för pensionens storlek.

För dem som är äldre än 60 och som har närmare till pensionsavgången ligger de valda pensionsåldrarna närmare i tiden och tätare för att ge för den gruppen prognosalternativ som kan förmodas vara mer relevanta inför ett förestående beslut om pension.

Inom tjänstepensionsavtalen är pensionsåldern normalt 65 år. Det är förvisso möjligt även inom tjänstepensionen att ta ut pensionen både tidigare och senare, men i regel tjänar man inte in någon ytterligare pensionsrätt efter 65 år.

Ett problem med att ange 65 år som pensionsålder i prognosen är att det vidmakthåller uppfattningen att det finns en normal pensionsålder och att denna är 65 år. Detta har också framgått med stor tydlighet i fokusgruppstester som genomförts. Ett annat problem är att kompensationsgraden vid 65 år successivt kommer att sjunka, vilket är sant men ger snarare en signal om behovet av privat sparande för att upprätthålla inkomststandarden vid en oförändrad pensionsålder än om behovet av en senareläggning av pensionsavgången. Att successivt förskjuta pensionstidpunkten i prognosen skulle öka kunskapen om pensionssystemets funktion och också tydliggöra behovet av att senarelägga pensioneringen för att få en pension av tillfredsställande storlek.

Med tanke på de olika förutsättningarna inom allmän pension och de olika tjänstepensionsavtalen och privata pensioner kan det vara befogat att olika pensionsåldrar används i prognosen. I stort sett alla tjänstepensionsavtal erbjuder möjlighet att ta ut pension tidigt eller sent med mer eller mindre försäkringsmässig beräknade avdrag respektive tillägg till pensionen i förhållande till "normalåldern" 65 år. I de flesta tjänstepensionsavtal tjänas dock inte ny pensionsrätt in efter 65. Om ingen pensionstidpunkt angetts i prognosförutsättningarna är det då rimligt att den pensionsålder som avtalet anger används i prognosen. Finns ingen fast pensionsålder bör pensionsåldern 65 år användas. Är den som prognosen görs för 65 år eller äldre kan pensionstidpunkten sättas till närmaste månad eller närmaste hela år.

Ett prognosresultat kan presenteras på olika sätt, antingen som en procent av slutlön eller som ett belopp i kronor. Procent av slutlön kan anses som ett mer korrekt sätt att

2013-06-04

redovisa resultatet eftersom relationen pension/lön kan vara relativt stabil över åren medan ett krontal normalt alltid är fel om prognosen inte görs i nära anslutning till pensioneringen. Det finns dock många personer som har svårt att ta till sig och förstå en procentsats medan de som kanske föredrar en procentsats i regel även kan förstå innebörden av ett krontal och omsätta i en relation pension/lön. Prognosresultatet bör därför presenteras som ett belopp i kronor.

Eftersom en prognos per definition innebär en viss osäkerhet i förhållande till ett framtida faktiskt utfall så bör prognosresultatet inte presenteras med ett exakt krontal, eftersom det ger ett förment intryck av exakthet. Prognosresultatet bör därför avrundas till närmaste 100-tal kronor. Om det är totalbeloppet eller om allmän pension, tjänstepension och privat pension var för sig ska avrundas är upp till prognosgivaren att bedöma. I vissa fall, t.ex. när enskilda försäkringar redovisas, kan det också vara motiverat att lämna resultatet utan avrundning.

Viss information bör också ges i anslutning till prognosen. Det ska framgå om pensionsbeloppet eller pensionsbeloppen som anges betalas ut livsvarigt eller temporärt och de olika beloppen för olika perioder ska framgå.

Det bör anges att det enbart är en prognos och att de verkliga beloppen kan komma att bli annorlunda. För dem som ligger nära pensionsålder bör också, om prognos ges för andra försäkringar än de egna, anges att de bör vända sig till pensionsadministratören för respektive försäkring för att få ett mer exakt besked om sin pension.

Det ska också vara möjligt att, t.ex. via en klickbar länk, få mer detaljerade uppgifter om prognosberäkningen av karaktären ”Så här har vi räknat”. Under rubriken bör värden anges för relevanta faktorer som ligger till grund för prognosen. Det ska också anges om prognosberäkningen följer standard och det ska tydligt framgå om prognosen bygger på faktiska värden eller schabloner.

6. Produktspecifika faktorer

När det gäller de produktspecifika faktorerna är standardens utgångspunkt att faktiska uppgifter ska användas om dessa är tillgängliga och i annat fall ska standardens schabloner användas.

I den praktiska tillämpningen kan det finnas situationer då det inte är helt självklart om faktiska uppgifter eller schabloner ska användas även om faktiska uppgifter finns tillgängliga. Det kan vara situationer när en individ omfattas av flera olika försäkringar och informationen om dessa försäkringar är sådan att enbart fragment av information om faktiska uppgifter om de produktspecifika faktorerna finns. Det kan då vara rimligt att, av både hanteringsmässiga och informationsmässiga skäl, använda standardens schablon genomgående.

Utgångspunkten för standardens schabloner, när det gäller de produktspecifika faktorerna, är följande.

För allmän pension används de prognosfaktorer som årligen tas fram av Pensionsmyndigheten. Den allmänna pensionen är lagstyrd och har fasta, generella regler som bestämmer hur dessa faktorer ska beräknas och faktorerna är desamma för alla individer. Prognosfaktorerna kan därför betraktas som faktiska uppgifter i prognossammanhang och det är därför rimligt att dessa prognosfaktorer även används i standarden. Prognosfaktorerna finns tillgängliga på Pensionsmyndighetens hemsida och uppdateras varje år i september (index) och november (övriga faktorer).

2013-06-04

För de kollektivavtalade tjänstepensionerna gäller att en majoritet av de som omfattas gör inget aktivt val utan hamnar i de så kallade ickevalslösningarna. Utgångspunkten för schablonerna är därför faktorernas värde i dessa ickevalslösningar. Det finns ett stort antal olika tjänstepensionsavtal med delvis olika lösningar, men de flesta avtalen följer den modell som lagts av de fyra stora avtalsområdena, ITP, SAF-LO, KAP-KL och PA03. För att få en hanterlig schablon har därför dessa fyra avtalsområden valts som utgångspunkt för schablonen. Tillämpningen innebär att privatanställda tjänstemän, privatanställda arbetare, kommunalt eller landstingskommunalt anställda samt statligt anställda hänförs till respektive avtal.

När det gäller individuell tjänstepension och privat pension bygger schablonen på uppskattade medelvärden för förekommande produkter på marknaden.

6.1 Avgifter

Avgifternas storlek har en betydande påverkan på resultatet av ett premiebestämt pensionssparande och frågan om avgifternas betydelse har fått ett ökat fokus under senare år. Det är därför viktigt att även i prognosberäkningen ha en rimlig uppskattning om storleken på avgifterna i de fall där inga uppgifter om de faktiska avgifterna finns.

Inom den allmänna pensionen tas avgifter ut både för inkomstpension och för premiepension. Den avgiftssats som används i prognosberäkningen framgår av de prognosvärderegler som Pensionsmyndigheten tar fram varje år. För inkomstpensionen tas en administrativ avgift ut som för närvarande är ca 0,04 procent av pensionsbehållningen. För premiepensionen tas dels en administrativ avgift för Pensionsmyndigheten ut och dels en kapitalförvaltningsavgift som tas ut av respektive vald fond. Den administrativa avgiften är för närvarande ca 0,1 procent och framgår av Pensionsmyndighetens prognosvärderegler. Kapitalförvaltningsavgiften varierar kraftigt mellan olika fonder, men Pensionsmyndighetens rabattsystem jämnar ut det faktiska avgiftsuttaget. På grund av det praktiska problemet med att hantera ca 800 olika fonder och på grund av den utjämning som rabattsystemet ger används genomgående en schablon för kapitalförvaltningsavgiften i premiepensionssystemet. Som schablon i prognosstandarden ska den genomsnittliga avgiften efter rabatt användas. Den avgiften är för närvarande ca 0,3 procent, varför den sammanlagda avgiften för premiepensionen sätts till 0,4 procent.

För premiebestämde kollektivavtalade tjänstepensioner tas det ut en administrationsavgift av respektive valcentral (För KAP-KL och PA03 tas ingen valcentralsavgift ut) och sedan en kapitalförvaltningsavgift (eller administrations- och kapitalförvaltningsavgift) av det valda alternativet. Eftersom majoriteten av de som har en kollektivavtalad tjänstepension inte gör något aktivt val utan hamnar i ickevalsalternativet är det rimligt att som schablon för kollektivavtalade tjänstepensioner använda de avgifter som tas ut av dels valcentralen och dels av administratören för ickevalsalternativet.

För avtalen PA03, KAP-KL och SAF-LO finns olika avgifter beroende på när i tiden som premierna betalats in. Avgifterna har störst betydelse för de yngre med många år kvar till pensionen, medan avgifternas inverkan på pensionerna för dem som har nära

2013-06-04

till pensionen är begränsad. Det är därför rimligt att använda de nu aktuella avgifterna som schablon i prognosstandarderna. För PA03 och KAP-KL innebär det avgifter som gäller från 2012 och för SAF-LO avgifter som gäller från 2009.

Individuella tjänstepensioner och privata pensioner har generellt betydligt högre avgifter än de kollektivavtalade tjänstepensionerna. Det är en stor spridning mellan avgifterna men som schablon bör en för de olika alternativen genomsnittlig avgift användas. Standardens schablon bygger på ett genomsnitt av de avgifter som finns publicerade på Konsumenternas Försäkringsbyrås hemsida och ser ut som följande:

<u>Försäkring</u>	<u>Fast avgift, kr</u>	<u>Procent av kapitalet</u>
<i>Trad</i>	100	0,7
<i>Fond</i>	200	1,5
<i>Okänt</i>	150	1,0

6.2 Efterlevandeskydd och/eller återbetalningsskydd

I ett flertal tjänstepensionsprodukter är det möjligt att välja ett efterlevandeskydd. Efterlevandeskyddet har oftast valalternativ i form av utbetalning på ett eller flera basbelopp under ett valbart antal år. Efterlevandeskyddet kan också vara ett förvalsalternativ som går att välja bort. I dessa fall är det i regel frågan om ett återbetalningsskydd som innebär att sparad kapital betalas ut.

För efterlevandeskyddet tas i regel ut en avgift som innebär att den avgift som sätts av till ålderspensionen reduceras. Avgiften till efterlevandeskyddet varierar med vilket alternativ som valts och i regel också med åldern på den försäkrade. För personer i 50-årsåldern och uppåt kan avgifterna till ett efterlevandeskydd vara betydande. När det gäller återbetalningsskydd så innebär det normalt inte att någon avgift tas ut, men däremot får den försäkrade i dessa fall inte del av arvsvinster.

För att prognosberäkningen för ålderspension ska bli korrekt krävs att status när det gäller valt efterlevandeskydd är känt, så att premierna till ålderspension blir korrekt beräknade eller att arvsvinstberäkningen blir korrekt. Det krävs också att det är känt vilka premier som tas ut av respektive bolag avseende olika val av efterlevandeskydd och avseende olika åldrar.

Ett problem i samband med efterlevandeskydd är att det i prognossituationen inte är känt hur länge den försäkrade avser att ha kvar efterlevandeskyddet. För de flesta är det rationellt att upphöra med efterlevandeskyddet när man kommer upp i åren, dels för att familjesituationen oftast är annorlunda med utflyttade barn och dels för att efterlevandeskyddet i regel blir väldigt dyrt i högre ålder. I verkligheten är det dock så att många inte reflekterar över detta utan låter efterlevandeskyddet finnas kvar även när andra lösningar är bättre. I synnerhet torde det här gälla för de produkter som har återbetalningsskydd i förvalslösningen och där det måste aktivt väljas bort.

Frågan är då vad som ska antas i en prognossituation – att efterlevandeskyddet ligger kvar till pensionstidpunkten eller att det upphör vid en antagen ålder. Att låta efterlevandeskyddet ligga kvar kan innebära att pensionsprognosen blir alltför låg (om den försäkrade sedan väljer bort skyddet) eftersom premierna till efterlevandeskyddet

2013-06-04

äter upp en stor del av avsättningarna till ålderspensionen. Å andra sidan är det olämpligt att i en prognossituation anta ett visst beteende hos den försäkrade som denne kanske inte är medveten om. Det kan innebära (om den försäkrade låter efterlevandeskyddet ligga kvar) att prognosen visar ett alltför högt belopp, vilket är en än värre situation. Rekommendationen för prognosen blir därför att den situation som gäller vid prognostillfället ska antas gälla även framledes. Däremot bör effekterna på ålderspensionen av ett efterlevandeskydd kommuniceras, åtminstone efter en viss uppnådd ålder.

Är det faktiska förhållandet angående efterlevandeskydd okänt används följande schabloner i prognosstandarderna:

Allmän pension

Inget efterlevandeskydd/återbetalningsskydd.

I premiepensionsdelen finns ett valbart efterlevandeskydd under utbetalningstid. Detta val ingår för närvarande inte i prognosen.

Kollektivavtalad tjänstepension

Det alternativ som ingår i ickevalsalternativet för respektive avtalsområde används.

Valet av schablon beror på att majoriteten av de med kollektivavtalad tjänstepension ingår i ickevalsalternativet.

Individuell tjänstepension och privat pension

Prognosen beräknas med ett antagande om att det finns ett återbetalningsskydd.

Valet av schablon beror på att de flesta individuella tjänstepensioner och privata pensioner har ett återbetalningsskydd.

6.3 Arvsvinster

Arvsvinster beräknas enligt en schablon, med utgångspunkt i de så kallade tryggningsgrunderna. Tryggningsgrundernas dödlighet med generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal separat används och med ett genomsnitt för män och kvinnor. Hänsyn tas till eventuellt återbetalningsskydd.

Arvsvinster under utbetalningstid ingår i delningstalen under Pensionsberäkning.

Nedanstående tabell bygger på tryggningsgrunderna, vilka är fastställda i författning FFFS 2007:24 av Finansinspektionen (FI).

I författningen finns beskrivet hur dödligheten ska beräknas i form av en Makeham-funktion:

$$\mu_x = \begin{cases} a + b \cdot e^{cx} & \text{för } x \leq w \\ \mu_w + k \cdot (x - w) & \text{för } x > w \end{cases}$$

där $w = 97$ och $k = 0,003$ och där a , b och c beror på födelseår och kön.

Parametrarna a , b och c till dödlighetsfunktionen ges av följande tabell.

2013-06-04

Av tabellen framgår även den procent av kapitalet som bör delas ut i arvsvinst i år. Den motsvarar den ettåriga dödsrisken år 2011 för en person född i mitten av respektive decennium.

<i>Genomsnitt av män & kvinnor</i>	a * 10³	b * 10⁶	c	Arvsvinst
1940-tal	1,6	2,112	0,124	0,92 %
1950-tal	1,3	1,019	0,130	0,28 %
1960-tal	1,2	0,434	0,139	0,15 %
1970-tal	1,1	0,138	0,151	0,11 %
1980-tal	1,0	0,075	0,159	0,10 %

Dödligheten för personer födda under 1980-talet används även för senare födda.

6.4 Livslängdsantaganden och prognosräntor

Spridningen i värde när det gäller livslängdsantaganden och prognosräntor är stor mellan olika försäkringar, vilket inte enbart speglar en olika syn på faktiskt förväntad livslängd eller framtida avkastning. Livslängdsantaganden och prognosräntor används också för att få en önskad utbetalningsprofil under pensionstiden. Ju kortare livslängd och ju högre prognosränta som antas desto högre blir den första utbetalningen av pension. Här kan pensionsadministratören välja värde på dessa faktorer beroende på om man vill ha en framtung eller en baktung utbetalningsprofil. Det kan också ligga olika syn på hur försiktiga antagandena behöver vara bakom olika värden. Det finns, såvitt bekant, inga pensionsadministratörer förutom Pensionsmyndigheten som tar fram särskilda antaganden just för prognosverksamheten.

Pensionsmyndighetens prognosantaganden avseende livslängd grundar sig på SCB:s prognoser om framtida dödlighet, vilket innebär att prognoser för de yngre generationerna grundas på den längre livslängd som dessa generationer förväntas ha. För tjänstepension och privat pension kommer, om de olika försäkringarnas verkliga värden används, prognosberäkningen att spegla hur det ser ut för den generation som går i pension under de närmaste åren. Däremot kommer beräkningen att underskatta livslängden, dvs. ge för höga prognosvärden, för de yngre generationerna. Som grund för standardens schablon har därför trygghandgrundernas generationsdödlighet valts för att ge ett bättre förväntat värde på framtida livslängder. Det kan också noteras att det pågår verksamhet inom vissa bolag för att framöver använda generationsanpassad dödlighet för prognoser.

Allmän pension

De prognosdelningstal som Pensionsmyndigheten fastställer används.

Prognosdelningstalen är separata för inkomstpension och premiepension.

Prognosdelningstalen utgår från faktiska delningstal för allmän pension, men med hänsyn taget till SCB:s prognoser för dödlighet. Nya prognosdelningstal fastställs varje år i november.

2013-06-04

Kollektivavtalad tjänstepension

Eftersom majoriteten av de med kollektivavtalad tjänstepension inte gör något val utan ingår i ickevalsalternativen, har dessa valts som utgångspunkt för schablonen. Det har inte varit möjligt att få öppen tillgång till de dödlighetsantaganden och prognosräntor som tillämpas för ickevalsalternativen för alla de fyra avtalsområdena. Eftersom en standard måste vara öppen och tillgänglig för alla som vill använda den utgår schablonen i stället från uppgifter som finns publicerade och tillgängliga.

Som schablon för dödlighet har schablonen tagit sin utgångspunkt i trygghandgrundernas dödlighet där generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal används separat och med ett genomsnitt för män och kvinnor. Hänsyn tas till eventuellt återbetalningsskydd. Som prognosränta används prognosräntorna för ickevalsalternativen, som de är publicerade på Konsumenternas försäkringsbyrås hemsida. Angiven bruttoränta minskas med på samma hemsida angivna avgifter för respektive ickevalsalternativ samt med en avkastningsskatt på 0,6 procent.

Individuella tjänstepensioner och privata pensioner

När det gäller individuella tjänstepensioner och privata pensioner är produktutbudet väldigt omfattande. Det är därför inte möjligt att ha en schablon som anpassas till olika produkter utan schablonen måste med nödvändighet bli enkel och utgöra ett rimligt medelvärde av förekommande produkter samtidigt som underlagen för schablonen också bör vara öppet tillgängliga.

Som schablon för dödlighet har schablonen tagit sin utgångspunkt i trygghandgrundernas dödlighet där generation 1940, 50, 60, 70 och 80-tal används separat och med ett genomsnitt för män och kvinnor. Hänsyn tas till eventuellt återbetalningsskydd.

Som prognosränta används ett genomsnitt av prognosräntorna för ickevalsalternativen, beräknad till 2 procent efter skatt och avgifter.

6.5 Beräkning av förmånsbestämda pensioner

Vid beräkningen av pensionsbeloppet ska, utifrån de värden som övriga antaganden lett till, de faktiska regler som gäller för olika pensionsprodukterna användas. Det innebär till exempel att vid beräkning av förmånsbestämd statlig och kommunal pension så ska pensionsunderlaget beräknas som ett genomsnitt av de senaste fem respektive fem av de senaste sju åren som föregår året före pensioneringen. Vid en prognos som görs inom fem eller sju år före pensionstillfället måste därför en kombination av faktiska historiska inkomster och antagna framtida inkomster ingå i beräkningsunderlaget.

När det gäller traditionella livförsäkringar med garanterat belopp bör prognosbeloppet grundas på ett belopp beräknat med återbäring. I de fall återbäringen tas tillbaka kommer det att framgå i prognosen vid den tidpunkt som återtaget görs.

Beräkningen av förmånsbestämda pensioner är normalt regelstyrd, om utbetalningen görs enligt pensionsavtalets förvalsalternativ. När utbetalningen av förmånsbestämd pension ska göras från annan tidpunkt och/eller med annan duration än enligt pensionsavtalets förval används i första hand produktens faktiska omräkningsfaktorer som antingen är regelstyrda eller ges av pensionsförvaltarens försäkringstekniska antaganden. Om tillgång till dessa produktspecifika omräkningsfaktorer saknas beräknas istället schabloniserade omräkningsfaktorer baserade på trygghandgrundernas dödlighet och ickevalsalternativens prognosräntor enligt avsnitt 6.4.

2013-06-04

Bilaga 1 till Underlag för Standard för pensionsprognoser

Utgångspunkter för avkastningsantagande

Det finns flera tungt vägande argument till varför aktier på lång sikt kan förväntas ge en högre avkastning än investering i obligationer. Aktier är mer riskfyllda och investerare kräver därför en högre förväntad avkastning för att investera i aktier jämfört med obligationer. Att aktier är mer riskfyllda än obligationer förklaras av att innehavaren av en aktie har rätt till sin del i ett företags resurser först efter det att företagets obligationsägare har fått sina krav tillgodosedda. Riskpremien för aktier uttrycks vanligen som en premie i förhållande till riskfri ränta vanligen representerad av räntan på statliga skuldinstrument med kort löptid. Av resonemanget ovan framgår att den förväntade avkastningen på en aktieplacering i ett specifikt bolag bör vara högre än den förväntade avkastningen från investering i företagsobligationer utgivna av samma bolag. Företagsobligationerna bör å sin sida normalt prissättas för att ge en högre avkastning än motsvarande statsobligationer eftersom investeraren i företagsobligationer är utsatt för en konkursrisk. Statsobligationerna bör vidare ge en ränteriskpremie i förhållande till statsskuldväxlar eftersom den högre ränterisken gör att värdet på långa obligationer varierar mer än värdet på statsskuldväxlar. Resonemanget ovan tydliggör varför det är rimligt att förväntas sig att aktier på lång sikt bör ge en högre avkastning än vad som kan förväntas vid investering i mindre riskfyllda instrument.

Som utgångspunkt för de långsiktiga avkastningsantaganden för olika typer av tillgångsslag som har den långsiktiga jämviktsränta som from 2012-01-01 ska användas för diskontering av långa försäkringsåtaganden enligt det s.k. Solvens II regelverket använts. Vidare har använts skattningar av riskpremier för olika tillgångsslag baserade på Credit Suisse Global Investment Returns Yearbook 2010. Denna publikation är en uppdatering av de resultat som presenteras i boken "Triumph of the Optimists" (Princeton University Press, 2002). Boken är skriven av Elroy Dimson, Paul Marsh and Mike Staunton och baseras på historisk data 100 år bakåt i tiden.

1.1 Långsiktig jämviktsränta

Solvens II är den nya solvensreglering som bl.a. ska säkerställa att försäkringsbolag har tillräckliga finansiella resurser för att kunna hantera de risker som finns i företagets balansräkning. Eftersom många försäkringsbolag, i synnerhet livförsäkringsbolag har mycket långa åtaganden är en betydelsefull komponent i regelverket hur långa försäkringsåtaganden ska värderas och diskonteras. För de flesta räntemarknader finns likvida räntenoteringar att tillgå upp till 10-30 år framåt i tiden. För längre löptider saknas dock i många fall relevant marknadsdata att använda som grund för diskontering. En viktig komponent i det regelverk som införs är därför

2013-06-04

antagandet om en långsiktig jämviktsränta som ska ligga till grund för diskontering av långa försäkringsåtaganden. Denna långsiktiga jämviktsränta har fastställts till 4,2%.

De antaganden som används i pensionsprognoser bör baseras på mycket långsiktiga antaganden och inte ändras alltför ofta. Det finns även flera fördelar med att de antaganden som ligger till grund för ett livförsäkringsbolags finansiella rapportering har en tydlig koppling till de pensionsprognoser som företagets kunder förespeglas. Mot denna bakgrund förefaller den långsiktiga jämviktsränta som används i Solvens II sammanhang vara en rimlig utgångspunkt även i prognossammanhang. Det bör särskilt poängteras att den långsiktiga jämviktsräntan är framtagen med syfte att vara en "bästa skattning" och rymmer således inga uttalade eller implicita säkerhetsmarginaler.

Den långsiktiga jämviktsräntan enligt Solvens II kan sägas representera avkastningen från placeringar i obligationer med längre löptider än vad som finns att tillgå på finansmarknaden. Det är därför rimligt att anta en något högre löptidspremie i jämförelse med en lång obligationsportfölj. Den förväntade avkastningen från investering i en portfölj av långa obligationer kan därför långsiktigt förväntas uppgå till ca 4%.

1.2 Löptidspremie

Avkastningskurvan är normalt uppåt lutande vilket vanligen förklaras av att investerare i obligationer med längre löptider kräver en kompensation för den ökade ränterisk som detta innebär. Avkastningsskillnaden mellan en kort penningmarknadsplacering och avkastningen på långa obligationer varierar över tiden och mellan marknader. Elroy Dimson, Paul Marsh and Mike Staunton har analyserat storleken på denna durationspremie baserat på historisk data och konstaterar att avkastningsskillnaden mellan en kort placering motsvarande en kort statsskuldsväxel och räntan på långa obligationer kan förväntas uppgå till ca 1%-enhet.

1.3 Riskpremie aktier

Den historiskt realiserade globala aktieriskpremien i relation till korta ränteinstrument uppgår till ca 4,4%. Denna premie har varierat mycket mellan olika perioder. Det finns flera skäl till varför den framtida aktieriskpremien kan förväntas vara lägre än den historiskt realiserade. Det finns både kvantitativa och kvalitativa argument för att den framtida förväntade riskpremien för globala aktier bör vara lägre än den historiskt realiserade. Vanliga argument för att den historiskt realiserade riskpremien är högre än vad som rimligtvis kan förväntas i framtiden är: överraskande hög ekonomisk tillväxt, utdelningstillväxt, effekter av ökad frihandel.

Att de framtida förväntningar på aktiers överavkastning i relation till korta räntebärande placeringar har fallit under det senaste decenniet är ytterligare en förklaring till varför den historiskt uppmätta riskpremien kan förväntas vara lägre än den framtida förväntade. Att sjunkande framtida förväntningar leder till en kortsiktig

2013-06-04

ökning i den realiserade avkastningen/riskpremien kan något förenklat jämföras med vad som händer med en lång räntebärande placering då räntorna faller. Den framtida förväntade avkastning sjunker samtidigt som lägre diskonteringsräntor leder till en positiv priseffekt på kort sikt. Det finns även flera mer tekniskt orienterade argument till varför den historiskt realiserade riskpremien är högre än vad som kan förväntas i framtiden.

Elroy Dimson, Paul Marsh and Mike Staunton argumenterar för att det är rimligt att långsiktigt förvänta sig en riskpremie för globala aktier på i storleksordningen 3-3,5% över en kort räntebärande placering.

1.4 Svenska aktier

Givet den relativt stora andelen svenska aktier i svenska pensionssparares tillgångsportföljer kan man överväga att göra särskilda estimat av den förväntade riskpremien för detta tillgångsslag. Svenska aktier har under senare år haft en avkastning som är väsentligt högre än vad en global aktieinvestering gett. Det är dock inte rimligt att förvänta sig att ersättningen per riskenheter långsiktigt skulle vara högre vid en svensk aktieplacering än vid motsvarande globala investering. Som argument för att avkastningsförväntningarna bör vara högre vid en svensk aktieplacering anförs ibland att den svenska börsen har en högre marknadskänslighet mätt som beta. Det finns dock svag grund för att göra andra avkastningsantaganden för tillgångsslaget svenska aktier än för globala aktier. Den långsiktigt realiserade aktieriskpremien för svenska aktier uppgår till 4,2% att jämför med 4,4% för globala aktier.

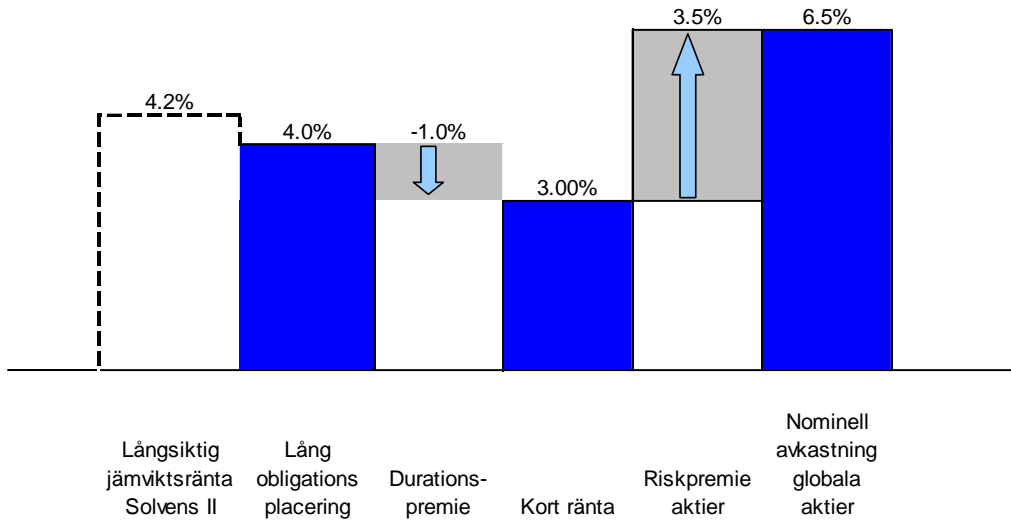
1.5 Övriga tillgångar

Avkastningen för övriga tillgångar, till exempel så kallade alternativa placeringar eller fastighetsinvesteringar, antas fördelas lika mellan långränta och aktier. Anledningen är att förekomsten av övriga tillgångar främst påverkar förhållandet mellan risk och förväntad avkastning. De är möjliga att hantera på detta förenklade sätt då antagandet inte syftar till att visa riskjusterad avkastning.

1.6 Sammanfattning avkastningsantaganden tillgångsslag

Uppbyggnaden av de långsiktiga avkastningsantagandena illustreras schematiskt av nedan. I figuren sammanfattas de nominella avkastningsantaganden som föreslås för respektive tillgångsslag (före avgifter).

2013-06-04

1.7 Tillgångsfördelning pensionskapital

Antagandena för kapitalallokering, fördelning mellan premiepension och tjänstepension samt avgifter nedan utgår från de nya produkter och som finns inom tjänstepensionen idag. Detta trots att stor del av kapitalet idag inte ligger placerade enligt dessa. Det beror på att vi velat utgå från hur de premier som kommer in placeras, då det är dessa som kommer att utgöra hur pensionsmedlen är placerade i framtiden. Generellt innebär det en högre andel aktier och en lägre avgiftsnivå jämfört med hur det totala kapitalet är placerat idag. Samtliga antaganden för tjänstepension utgår från kollektivavtalade tjänstepensioner då de utgör den absoluta merparten av tjänstepensionskapitalet.

Antagen fördelning fondförsäkring tjp 30%

Antagen fördelning traditionell försäkring tjp 70%

Antagen kapitalallokering tjänstepension aktier 70%

Antagen kapitalallokering tjänstepension ränta 30%

Antagen kapitalallokering premiepension aktier 90%

Antagen kapitalallokering premiepension ränta 10%

Antagen fördelning tjänstepension 70%

Antagen fördelning premiepension 30%

2013-06-04

Genom att vikta samman antagandena ovan fås en total kapitalallokering om cirka 75 procent aktier respektive 25 procent ränta.